

Кузнецова О.В., Караваєва М.В.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із значних чинників корінного поліпшення якості освітнього процесу сучасної школи слід визнати особистісно-орієнтований підхід, що передбачає доцільне поєднання продуманих зовнішніх виховних впливів з активністю особистості в справі власного розвитку і вдосконалення. Час вимагає підвищення відповідальності кожної людини незалежно від її віку за формування провідних якостей особистості, вибір життєвої позиції.

Вчити людину вчитися – досить складне завдання сучасної школи, яке значною мірою реалізується вчителем в системі сучасної освіти. Вчити ж людину вмінню контролювати себе протягом всього свідомого життя – завдання нині як ніколи актуальне. Однак щоб організувати процес самоконтролю дітей молодшого шкільного віку, у педагогічному виші повинна відбуватись необхідна підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування цих навичок у молодших школярів.

Невід’ємною частиною будь-якої діяльності людини є самоконтроль, який спрямований на попередження можливих або виявлення вже зроблених помилок. Навички самоконтролю допомагають людині усвідомлювати правильність своєї діяльності у грі, навчанні, праці, науці, спорті. Навчальна діяльність молодшого школяра є однією із важливих сфер життя, у якій формуються і здійснюються навички самоконтролю. Самоконтроль, на думку Г. Вергелес, – важлива психологічна властивість людини, яка виявляється у здатності самостійно стежити за власними діями, вчинками, співвідносити їх із вимогами певних норм, правил.

Найвищим рівнем свідомості особистості вважається самосвідомість, саме про це свідчить найзагальніше визначення сутності самоконтролю. В. Давидов визначає самоконтроль як «сукупність сенсорних, моторних і мисленневих компонентів діяльності, необхідних для оцінки доцільності й ефективності планування, здійснення і регулювання дії, яка виконується» [4, с. 43-44]. Відомі психологи (Б. Ананьєв, П. Блонський, О. Крутецький) вважають самоконтроль властивістю особистості, суть якої полягає в умінні перевіряти власні дії та вчинки, помічати недоліки і помилки, критично аналізувати їх, знаходити шляхи усунення. Компонентом навчальної діяльності визначають самоконтроль багато дослідників (К. Мальцева, І. Якиманська). Ю. Бабанський стверджує, що самоконтроль є важливим навчальним умінням, специфіка якого полягає в тому, щоб самостійно знаходити помилки, неточності. К. Ушинський висловлював певні міркування щодо вивчення питання самоконтролю, які є актуальними і в наш час. Вчений пов'язує самоконтроль переважно з волею людини, особливо коли йдеться про здатність управляти собою. Він запропонував розглянути методи формування самоконтролю, до яких відносяться: активне повторення, звіт про прочитане, самостійне складання питань тими, хто навчається, виправлення своїх помилок по друкованому тексту, взаємне виправлення і самовиправлення своїх помилок, застосування знань на практиці. Функцією самоконтролю є практичні дії людини з порівняння, самооцінки, коригування, удосконалення роботи та самоуправління своєю діяльністю. Під час якої формуються відповідні вміння і навички, відбувається розвиток мислення, уваги тощо. За визначенням В. Крутецького, самоконтроль – це свідомо оцінка і регулювання людиною власної діяльності і поведінки, своїх дій і вчинків, руху з точки зору їх відповідності попереднім намірам, поставленим цілям, правилам або вимогам суспільства. У початковій школі відбувається розвиток регулятивних дій, у тому числі

самоконтролю. До кінця навчання у початковій школі учні повинні бути здатні контролювати процес і результати своєї діяльності, включаючи здійснення попереджувального контролю у співробітництві з учителем і однолітками. Самоконтроль охоплює почуттєві, розумові компоненти навчальної діяльності, які дають змогу учням на основі поставленої мети та наміченого плану стежити за своїми діями, результатами цих дій і свідомо регулювати їх [4]. Процес самоконтролю будується у такий спосіб: – суб'єкт має одержати інформацію про характер виконуваних операцій, потім дослідити властивості одержаного продукту; – суб'єкт зіставляє отриману інформацію, задані якості продукту й оцінює ступінь їх відповідності; – на основі цієї оцінки приймаються рішення про продовження діяльності або про внесення коректив [2]. Розвиток самоконтролю відбувається по мірі оволодіння молодшим школярем навчальною діяльністю. Він охоплює найголовніші розумові компоненти цієї діяльності, які дають змогу учням на основі поставленої мети та наміченого плану стежити за своїми діями, результатами цих дій і свідомо регулювати їх [2].

Навички самоконтролю у молодших школярів, спочатку мають невелике значення, але потім вони поступово перетворюється на засіб кращого засвоєння навчального матеріалу та попередження помилок, ефективність засвоєння цього матеріалу залежить від характеру мотивації. Якщо цей процес відбувається не стихійно, а цілеспрямовано під керуванням вчителя, то можливе досягнення кращих результатів у розвитку не тільки самоконтролю, але й ефективності навчальної діяльності. Форми самоконтролю відображають різні рівні розвитку навчальної діяльності молодших школярів. При такій організації самоконтролю його об'єктом є тільки результати засвоєння культурного досвіду (знання, уміння і навички), що не сприяє формуванню в учня

суб'єктної позиції у навчальній діяльності, оскільки ні сама навчальна діяльність, ні її результати самоконтролю не піддаються.

Таким чином, роль самоконтролю досить велика, бо саме самоконтроль дозволяє повністю реалізовувати свої внутрішні ресурси і є мотиваційною стороною процесу навчання.

Список використаних джерел

1. Бабанський Ю. К. Проблеми підвищення ефективності педагогічних досліджень / Ю. К. Бабанський. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Глазова В. В. Формування контрольних-оцінних умінь у молодших школярів : дис. кандидата пед. наук : 13. 00. 09 / Віра Віталіївна Глазова. – Слав'янськ, 2012. – 200 с.
3. Грищенко С. Самовиховання молоді як основа формування професійного потенціалу / С. Грищенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка: зб. наукових праць. – 2010. – Вип. 80.
4. Давыдов В. В. Младший школьник как субъект учебной деятельности / В. В. Давыдов, В. И. Слободчиков, Г. А. Цукерман // Вопросы психологи. – 1992. – № 3–4. – С. 3–4., с. 43-44